

5. TOKAT SEMPOZYUMU

14-15-16 Ekim 2022

B İ L D İ R İ L E R

CİLT II

EDİTÖR
COŞKUN YILMAZ

5. TOKAT SEMPOZYUMU

YAYIN KURULU
MEHMET ÂKİF AYDIN
COŞKUN YILMAZ
ERHAN AFYONCU
MAHMUT AK
UĞUR DEMİR

FOTOĞRAF
TOKAT VALİLİĞİ
TOKAT BELEDİYESİ
HASAN ERDEM ARŞİVİ
MÜELLİFLER

TASARIM VE UYGULAMA
BÜLENT AVNAMAK
SMEY

BASKI ve CİLT
FC REKLAM
Aydıntepe Mahallesi Coşkun Sokak No: 24
Tuzla / İstanbul

ISBN: 978-975-7328-90-2 (Tk)
978-975-7328-92-6 (2. Cilt)
İstanbul, Ekim 2023

Kitabın telif hakları Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi'ne aittir, tamamı veya bir kısmı izinsiz basılamaz, çoğaltılamaz, kaynak gösterilmeden iktibas yapılamaz.

TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Taşlıçiftlik Yerleşkesi, 60250
MERKEZ/TOKAT
Tel: 0356 252 16 16 • Faks: 0356 252 16 25

Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü Kütüphane Koleksiyonundaki Tokadî Nisbeli Yazmalar

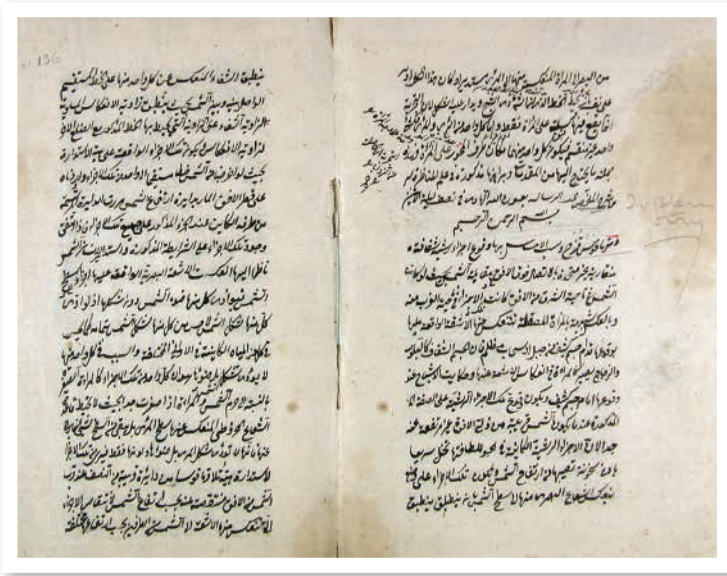
BEKİR ŞAHİN

Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü

Giriş

Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü koleksiyonunda satın alma, bağış ve diğer kütüphanelerden devirlerle birlikte toplam 40.000 cilt el yazması 87.898 Nadir matbû eser bulunmaktadır. Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü Kütüphanesi sahip olduğu koleksiyonun en büyük özelliği, ağırlıklı olarak İzmir'den Van'a kadar 150 müze ve kütüphaneden devrolunan eserlerle birlikte bağış ve satın alma yoluyla kütüphaneye kazandırılan Anadolu dermesi olup klasik yazma eser kütüphanelerinde bulunmayan bazı eserleri bulundurmasıdır. Ayrıca koleksiyonda bulunan yazma eserlerin birçoğu biyografik ve bibliyografik kaynaklarda çok bilinmeyen bazı bilim adamlarına ait eserlerdir. Söz konusu el yazması eserler, kültür bilim ve sanat tarihimizin bilinmeyen yönlerine ışık tutmaları bakımından da önemlidir.

Burada, Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü Kütüphanesi'ne Türkiyemin çok değişik kütüphanelerinden toplanan Arap harfleriyle yazılmış Tokadî nisbeli müelliflerin telif ettiği ve istinsah ettiği telif ve tercüme eserlerin tanıtımı yapılacaktır. Öncelikle eserlerin isimleri, varsa ardından müellifleri ve istinsah tarihleri zikredilip içerikleri hakkında kısa bilgiler verilecek ve koleksiyondaki sayıları ve arşiv numaraları belirtilecektir. Mükerrer olan eserlerden bir tanesi tanıtılacak, diğerlerinin ise sadece arşiv numaraları ve varsa yanında hicrî/miladî istinsah tarihleri zikredilecektir. Çalışmanın sonunda koleksiyonda bulunan

BY3293/4
Risâle fî
Kavs-ı Kuzah,
Nalbandzâde
Hüsameddin
Tokadî,
vr.136b.

Kavs-ı Kuzah; Güneş ışınlarının atmosferdeki su zerrecelerini geçerken kırılması sonucunda meydana gelen çok renkli yay takımı. Türkçede “*ebemkuşağı*”, “*alkım*” ve Arapça “*alâimû’s-semâ*”dan bozma “*eleğimsağma*” adlarıyla da anılan “*gökkuşağı*”na klasik Arapça metinlerde daha çok “*kavs-i kuzah*” denildiği görülmektedir. Eski çağlara doğru gidildikçe dinî-mitolojik anlamlar yüklenen “*kavs*” ve “*kuzah*” kelimeleri, İslâm kültüründe genellikle meteorolojik bir hadisenin veya bunu inceleyen ilmin adı olmuş¹ ve bu olaya tabiat ilimleri açısından açıklamalar getirilmiştir.² Osmanlı’nın ilk bilim tarihçisi Taşköprülüzâde Ahmed Efendi tarafından, geometri bilimi içinde sınıflandırılan ilm-i menâzırın temel konuları yansıma, yakıcı aynalar, hale, gök kuşağı, göz ve doğrudan fiziki optik Nalbandzâde Hüsameddin Tokadî, Hocazâde Muslihuddin Efendi, Mollazâde Rumî ve Üveys Kocevî gibi 15. yüzyıl Osmanlı ulemasından şahsiyetlerin; oluşumunu ve özelliklerini incelediği gök kuşağının ise, ilgi ve dikkat dağılımında o dönemin öne çıkan alanlarından olduğunu görüyoruz.³

Hüsameddin Tokadî (860/1460); *Nalbandzâde adıyla tanınmış olan bu âlim Fatiht Sultan Mehmed devrinin fazilet sahiplerinden olup yazdığı pek çok eseriyle*

yazmaların bazılarının sıra no, arşiv no, eser adı, yazar adı, istinsah tarihi, sağlama şekli, koleksiyon adı, unvan sayfalarının fotoğraflarına yer verilecektir.

1-BY3293/4 Risâle fî Kavs-ı Kuzah, Nalbandzâde Hüsameddin Tokadî tarafından telif edilen eserde 19 satır vardır. 135x125-140x65mm ebadında, Talik hatla yazılmıştır. Gaziantep İl Halk Kütüphanesi’nden devir olarak gelmiştir. Dili Arapça olup Nu’mân b. Hüseyin tarafından istinsah edilmiştir.

1 Keşfü’z-zunûn, II, 1362. Kâtib Çelebi (ö.1067/1657). (1943).

2 Hüseyin Gazi Topdemir, “Gök Kuşağı”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (=DİA)*, XIV, 122.

3 <http://www.tarihhaber.net/osmanlida-optik-calismalari/>, Erişim; 1 Ekim 2022.

kemâlini ispat etmiştir. 860 H. de İstanbul'da vefat etti. (İbn-i Meddas) ismiyle tanınan kendi yaptırdığı camiin karşısında mefundur.⁴

2-BY3749, Zahîretü'l-Ukbâ: Ahî Çelebi Yusuf b. Cüneyd Tokadî tarafından yazılan eser IV+249 yaprak olup her sayfasında 21 satır vardır. 225x165-160x104mm. ebadında Nesih hat ile 1160/1747-48'de istinsah edilmiştir. Dili Arapçadır. Fıkıh ilmiyle ilgili olan eser kütüphaneye Isparta Halil Hamit Paşa Kütüphanesi'nden devir olarak gelmiştir. Kütüphanede on bir nüshası mevcuttur.

BY3749
Zahîretü'l-
Ukba, Ahî
Çelebi Yusuf
b. Cüneyd
Tokadî, vr. 2a.

Diğer nüshalar; BY436, BY517, BY2358, BY2396, BY4445, BY5553, BY8798, RDS556 (Eski Kayıt No: Fıkıh 83), RDS1550 (Eski Kayıt No: Bağışlar 143). BY3159/4.

BY2554/1'de kayıtlı Ahî Çelebi Yusuf b. Cüneyd Tokadî'nin; Hediye-tü'l- Müh-tedîn isimli bir başka eseri de bulunmaktadır.

Ahîzâde Yûsuf Efendi (ö. 905/1500); Musannifler zümresinden bir zat olup Ahî Çelebi diye de bilinmektedir. İkinci Beyazıt Han devri âlimlerinden olup Tokatlıdır. Molla Hüsrev ve Ahmed Kırımî'den tahsil etti. Bursa, Edirne ve İstanbul'da müderrislik yaptı. İstanbul'da bir mescit yaptırarak kitaplarını da buraya vakfetti.⁵ Ahîzâde'nin en önemli eseri *Zahîretü'l-ukbâ fî şerhi Şadri's-şerî'ati'l-uzmâ'dır*. Birçok kütüphanedeki yazmaları yanında Kayseri Râşid Efendi Kütüphanesi'nde müellif hatıyla bir yazması daha bulunan bu eser, Hâşiye-i Çelebi diye de tanınmış olup birkaç defa basılmıştır.

Ayrıca (Hidâyetü'l-Mehdiyyîn) adlı matbu (İstanbul 1403/1983) bir risâlesi vardır.⁶

4 . Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, Cilt 1, 1333-1342 [1915-1924], s. 272.

5 *Osmanlı Müellifleri*, Cilt 2, s. 53

6 Halit Ünal, "Ahîzâde Yûsuf Efendi", *DİA*, I, 549.

Ahîzâde Yusuf Efendi'nin vefat tarihi bazı kaynaklarda 902 (1497), bazılarında ise 904 (1499) olarak verilir. Bununla birlikte onun 905 (1500) tarihinde vefat ettiği anlaşılmaktadır. Vefatından sonra Fatih Camii yakınında, kendi adıyla anılan caminin haziresine defnedilmiştir. ⁷

3- BY603/12, Ziyâu'l-Kulûb fi Şerhi Cilâi'l-Kulûb: İshak b. Hasan ez-Zencanî et-Tokadî'nin eseri 111+III varak olup her sayfada 21 satır vardır.

BY603
Ziyâu'l-Kulûb
fi Şerhi Cilâi'l-
Kulûb, İshak
b. Hasan
et-Tokadî,
vr. 1b.

220x137-140x85mm. ebadında olan eser Tâlik hatla Arapça olarak 1144/1731 tarihinde istinsah edilmiştir. Eserin konusu akaidir. Kütüphanede toplam 12 nüshası mevcuttur; BY603, BY4102, BY4891, BY959/5, BY2221/3, BY3480/1, BY4109/1, BY4392/6, BY7597/2, BY8549/1,

3/2- BY3459/1 Nazmu Tertebi'l-Ulûm: İshak b. Hasan ez-Zencanî el-Tokadî tarafından yazılmıştır. Nüshanın 1b-16a yaprakları arasında yer alan eserin her sayfasında 15 satır vardır. 205x155-140x90mm. ebadında Osmanlı Türkçesi olarak Nesih hatla H.1140 tarihine istinsah edilmiştir. Kitap devir yoluyla Gaziantep İl Halk Kütüphanesi'nden gelmiştir.

3/3 BY8889/11 Zehâ'irü'l-Ahire, İshâk b. Hasan Tökâtî'nin (öl. 1100/1688) diğer bir eseridir. Ali b. Mustafa b. Muhammed b. Abdurrahman et-Tarsusî tarafından 1109 (1697) tarihinde Arapça olarak nesih hat ile istinsah edilmiştir. 209b-235b yaprakları arasında her sayfada 23 satır vardır. 216x138-153x80 mm. ölçülerindedir. Satın alınarak kütüphaneye kazandırılmıştır. Sonda asıl nüshadan kopya kaydı vardır. Kütüphanede bu eserin dört nüshası vardır; BY5586/15, BY5589/8, BY5836-6.

⁷ Haşim Şahin, <http://www.kimdirhayatieserleri.com/ahizade-yusuf-celebi-kimdir-hayati-ve-eserleri-hakkinda-bilgi.html> (Erişim tarihi 1 Ekim 2022).

3/4 BY183/2 Manzûme-i Salât:
Rıza İshak b. Hasan Tokadî
(öl:1100/1689)'nin eseri; 11b-20b
varaklar arasında her sayfa 11 sa-
tır, Osmanlı Türkçesi ile 1082/
1672 tarihinde istinsah edilmiştir.
Ebadı, 203x146-165x96mm.'dir

Tokadî İshâk b. Hasan (ö.1100/1689);
şair ve ilim adamlarındandır. İran
Azerbaycan'ında bulunan Zencan
şehrinden ailesiyle birlikte göç
ederek Tokat'a yerleşmiştir. Zen-
can'dan gelmesi sebebiyle bazı kay-
naklarda İshâk Efendi'nin adı "İs-
hâk Zencânî" olarak da kayıtlıdır.⁸

Eserlerinde *Rızâyî* mahlasını kullanan müellif, İskenderiye ve Kahire'de ilahiyat öğrenimi yaptı. Döneminin ünlü alimlerinden icazet aldıktan sonra Tokat'a döndü. İlmiye sınıfına mensup, bu alanda eserler vermiş olan müellifin çoğu eseri medreselerde ders kitabı olarak okutulmuş, bu eserlerden bazıları elden ele dolaşarak birçok yazma nüshası oluşturulmuştur. Ayrıca manzum eserler de kaleme almıştır.⁹

Bağdatlı İsmail Pasa, Zencânî ile Tokadî'yi ayrı ayrı kişiler olarak göstermiş, Tokadî'nin 1100/1689 tarihinde, Zencânî'nin de yaklaşık 1090/1679 yılında öldüğünü belirtmiştir, ama eserlerine dair verdiği bilgilerden, Tokadî ile Zencânî'nin ayrı ayrı kişiler olmadığı anlaşılmaktadır.¹⁰

1100/1689'da ölen şairin mezarı Tokat'ta Boyun mezarlığındadır.

4-BY1464 Mürşidü's-Sâlikîn: Mustafa b. Muhammed el-Tokadî'nin telif ettiği eser 175 yapraktır. Her sayfa 25 satırdan oluşmaktadır. 215x160-160x90mm. ebadında olan kitap Nesih hat ile Arapça olarak yazılmıştır. Konusu tasavvuf-tur. Satın alma yoluyla kütüphaneye kazandırılmıştır.

BY1464
Mürşidü's-
Sâlikîn,
Mustafa b.
Muhammed
el-Tokadî,
vr. 1b.

8 Bayram Özfirat, "Tokatlı İshâk Efendi ve Nazmu'l-Le'âlî Adlı Mesnevisi", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, Sayı 15 (2015), s. 315-376.

9 <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/rizayi-ishak-ishak-hasani-tokadi> (Erişim tarihi: 1 Ekim 2022).

10 Seyfullah Korkmaz, "Tokatlı Şair Rızâî İshak b. Hasan'ın Bir Mersiyesi", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 12 (2002), C. 1, s. 185-202.

BY1715
Dürri'n-Nâcî
alâ Metni
İsâgucî, Ömer
Feyzi b. Salih
et-Tokadî, 1b-
2a.

Turhallı Şeyh Mustafa Efendi bu eserinde mürşidin seyr-i sülûk yolculuğunda karşılaşılabileceği problemleri ve bunlara sunduğu çözüm önerilerini, kendi hayatından da örnekler sunarak hem müntesiplerine hem de diğer insanlara takdim etmiştir.¹¹

Bu adı taşıyan eserler, birer nasihatname özelliği taşımaktadır. Özellikle Nakşî gelenek içerisinde oldukça yaygın olan bu geleneği Turhallı Şeyh Mustafa Efendi de devam ettirmiştir.

Mustafa Efendi'nin bu eseri, daha kendi sağlığında iken 1198/1783 yılında Derviş Seyyid Hüseyin tarafından Arapçaya çevrilmiştir. Turhallı Mustafa Efendi kendi eserini, eserin sonunda esrâr denizlerden bir katre şeklindeki tanımlamasına atfen Arapça nüshanın başlığı *Reşahât-ı Lâhûtiyye* olarak yazılmıştır¹².

5-BY1715 Dürri'n-Nâcî alâ Metni İsâgucî: Eser Ömer Feyzi b. Salih et-Tokadî tarafından telif edilmiştir. 67 yapraktır. Her sayısında 23 satır vardır. 210x160-175x100mm. ebadında Arapça olarak talik hat ile 1250/ 1834/1835 tarihinde is-

11 <https://www.somuncubana.net/?p=23175>, http://isamveri.org/pdf/dr/D239096/2015/2015_SEGUNN.pdf (Erişim tarihi: 1 Ekim 2022).

12 Necdet Şengün, "XVIII. Yüzyılda Tokat'ta Bir Nakşî: Turhallı Şeyh Mustafa Efendi ve Mürşidü's-Sâlikîn'i", *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Tokat Tarihi ve Kültürü Sempozyumu (25-26 Eylül 2014)*, Tokat 2015, C. III, s. 259-277.

Tokat'ın yetiştirdiği önemli şahsiyetlerden Turhallı Nakşî Şeyhi Mustafa Efendi, bir taraftan insan yetiştirmeyi kendisine hedef olarak tayin ederken, diğer taraftan önemli eserler kaleme almıştır.

Onun insan yetiştirmeyi teorik anlamda ortaya koyduğu eserlerinden "Mürşidü's-Sâlikîn" onun mürid yetiştirmekteki hassasiyetini gösteren, insan eğitime verdiği değeri ortaya koyan bir eserdir. Nakşî geleneğe öne çıkmış olan bu kaygı, Mustafa Efendi'nin bu eserinde ma'kes bulmuştur.

tinsah edilmiştir. Satın alınarak kütüphaneye kazandırılan eserin aynı kütüphanede 27 nüshası mevcuttur:

BY1715, BY1763, BY1959, BY176/6, BY2083/1, BY2711/2, BY2920/2, BY3000/1, BY5771/2, YY432/2, BY6516/4, BY6350/2, BY6540, BY7399/1, BY7447/2, BY8578, BY8948/2, AKŞY98/6, BY9494, RDS1399, BY9624, BY9651/2, BY10031/2, BY11446,- BY 6516, BY11775/1, YY432/2,

Seyyid Ömer Feyzi b. Salih Tokadî'nin hayatına dair kaynaklarda fazla bilgi mevcut değildir. Kesin olmamakla birlikte miladi 1216-1263/ 1801-1849 yılları arasında yaşadığı kabul edilmektedir. İsmi adeta ed-Dürri'n-Nâcî isimli eseriyle özdeşleşmiştir. Bu kitap, Osmanlı dönemindeki mantık öğretiminde esas alınan önemli eserlerden biri olmuştur.¹³ Tespit edebildiğimiz kadarıyla sadece yazmalar halinde 51 nüshası kütüphanelerimizde halen bulunmaktadır. Bunun yanında birçok matbu nüshası da yine kütüphanelerimizde mevcuttur. Bu nüshalar başta İstanbul ve Ankara olmak üzere Edirne'den Diyarbakır'a kadar geniş bir coğrafyaya yayılmıştır.

6- BY148/6 Nazmu'l-Leâli: İshak b. Hasan ez-Zencâni et-Tokadî'nin yazdığı eser 66b-77b yaprak olup her sayfası 17 satırdır ve 220x160-150x85mm ebadındadır. Nesih hatla Osmanlı Türkçesi olarak Muhammed Recâi tarafından 1268 /1852 tarihinde istinsah edilmiştir. Eserin konusu akaid olup kütüphanede 13 nüshası mevcuttur: BY148 /6, BY225/5, BY1806/1, BY3415/3, BY3459/2, BY2721/17, BY4708/14, BY6176/4, BY6864/17, BY6887/4, BY11079/3, BY11530/4, BY11881/1

Tokatlı İshâk Efendi'nin mesnevisidir. Çok beğenilen eserlerinden biri olan Nazmu'l-Le'âlî aruz vezninin canlı ve hareketli bir bahri onan hezecin "Mefâ'liün Mefâ'î-

BY148/6
Nazmu'l-Leâli,
İshak b. Hasan
et-Tokadî, v.
66b.

13 Kamil Kömürcü, "Mantıki Ömer Feyzi Tokadî ve Dürri'n-Nâcî İsimli Eseri", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 2 (2013), C. 17, s. 185-208.

lün Fa'ülün" kalıbıyla yazılmıştır. Mesnevîde akâid konuları ayrı ayrı ele alınarak işlenmiştir. Ayrıca hak yoldan çıkmış mezhepler, kabir azabı, Hz. Peygamber'in miracı, melekler gibi konular ayrı başlıklar hâlinde açıklanmıştır. Eserin "*Hâtîme*" bölümünde müellif, halkın perişanlığını, vuruncuların köylerde, kasabalarda ve şehirlerde kol gezdiğini, Budin Kalesi gibi muhkem bir kaleye sahip Tokat şehrinin bile bu yağmacıların eline geçtiğini etkili bir üslupla anlatmıştır.

BY3854
Hediyetü's-
Sülûk fi Şerhi
Tuhfeti'l-
Mülûk
Ebû'l-Lays
Muharrem b.
Mehmed b.
Ârif ez-Zilî, v.
1b-2a.

7-BY3854 Hediyetü's-Sülûk fi Şerhi Tuhfeti'l-Mülûk: Ebu'l-Lays Muharrem b. Mehmed b. Arif ez-Zilî tarafından telif edilen eser 156 yapraklıdır. Her sayfasında 19 satır vardır. 205x145-160x80mm ebadındaki Arapça eser, tâlik hat ile 1109/ tarihinde Tokat'ta istinsah edilmiştir. Isparta Halil Hamit Paşa kütüphanesinden devir yoluyla gelmiştir.

Muharrem Efendi, 910/1504 tarihinde Zile'de doğmuştur. Tam adı Muharrem b. Ebû'l-Berekât Muhammed b. Ârif b. Hasan ez-Zilî'dir. Bu sebeple daha çok ez-Zilî nisbesi ile anılmaktadır. Ancak bunun yanında, Sivasî ve Kastamonî nisbeleriyle de anılmıştır. Sivas diye anılması büyük ihtimalle Zile'nin o zamanlarda Sivas iline bağlı olmasındandır.

Kastamonî nispetiyse aynı dönemde yaşayan Kastamonulu müderris Muharrem Efendi (ö.983/1575) ile karıştırılmasından kaynaklanmaktadır. Künyesi Ebu'l-Lays'tir. Anadolu'da yaygın olmayan bu künye nedeniyle teracim ve tabakat yazarları içinde, Muharrem Efendi'yi Arap zannedenler olmuştur. Ebu'l-Lays ve kardeşine ait Ebu's-Senâ gibi adlandırmalar, muhtemelen temenni kabilinde ve dua hükmüne geçsin diye babası tarafından yapılmıştır.¹⁴

14 M. Rahmi Telkenaroğlu, "Zileli Muharrem Efendi", *DİA*, EK-2, s. 693-694.

Muharrem Efendi, Halvetiyye Tarikatı'na mensup bir müşridir. Ayrıca iyi bir fakih ve dil bilimcidir. Kaleme aldığı Arapça ve Türkçe kitaplarla halkı irşadi hedeflemiş bir muallimdir. Tokat/Zile'de vefat etmiştir. Kabri, Zile Devlet Hastanesi bahçesinde bulunmaktadır. Mezar taşında "İslam'ın büyük âlimlerinden değerli müderris, müellif, fakih, muhaddis, müfessir, ârif, kâmil bir zat olan merhum ve mağfur Ebu'l-Leys Muharrem Efendi ruhuna *Fatiha*" yazmaktadır.

8- BY5852/17 Risâletü'l-Kıyasiyye: Musa Efendi Behlavanî b. Abdullah et-Tokadî (ö. 1133/1721) tarafından Arapça olarak telif edilen eser, yazmanın 101b-102b sayfaları arasında yer almaktadır ve her sayfa 22 satırdır. 225x170-175x105mm. ebadında Arapça olarak tâlik hat ile Uluborlu'da istinsah edilmiştir.

BY5852/17
Risâletü'l-
Kıyasiyye,
Musa Efendi
Behlavanî
b. Abdullah
et-Tokadî, vr.
1b-2a.

Risâletü'l-Kıyâs mantıkla ilgili bir eser olup, Muhammed b. Mustafa Erzurûmî (ö. 1240/1824'ten sonra) tarafından şerh edilmiştir.

Kütüphanede bu eserin toplam 27 nüshası mevcuttur;

BY276/1, BY1019/4, BY1019/5, BY1935/4, BY2986/3, BY4708/6, BY4775/6, BY5664/9, BY5752/1, BY1076/10, BY5782/32, BY5782/38, BY5852/17, BY5852/21, BY6222/10, BY6227/5, BY6891/26, BY8804/3, AKŞY70/2, BY9500/1, BY10322/2, BY11429/18, BY11429/35, BY 4231/13, BY11863/5, BY7088/4.

9- BY2235/7 Zübdetü'l-Belâğa: Lütfullah b. Hasan et-Tokadî tarafından telif edilmiştir. 72 b-85b sayfalar arasında 13 varak halinde yer alan eserin her sayfası 23 satırdır. 215x150-145x85mm. ebadında Arapça olarak Nesih hatla yazılmıştır. Kütüphaneye Niğde İl Halk Kütüphanesi'nden devir olarak gelmiştir.

Molla Lutfi (ö. 900/1495): Asıl adı Lütfullah olup Molla (Sarı, Deli, Maktul) Lutfi diye tanınmıştır. 15. yüzyılın başlarında doğduğu ileri sürülürse de Mecdî'nin verdiği bilgiye göre hocası “*Tazarru'nâme*” sahibi Sinan Paşa'nın 844/1440 yılında doğduğu dikkate alındığında 850/1446 civarında dünyaya geldiği tahmin edilebilir. Tokat'ta doğduğunu bizzat kendisi söyleyen Molla Lutfi, ilköğrenimini çağının âlimlerinden olan babası Kutbüddin Hasan'ın yanında gördü. Daha sonra İstanbul'a giderek Sinan Paşa'dan mantık, felsefe, kelâm ve onun yönlendirmesiyle Ali Kuşçu'dan matematik okudu. Hoca-talebe ilişkisinin ötesinde Sinan Paşa ile dost ve muhtemelen akraba olan Molla Lutfi, 875/1470 yılında vezirlik makamına gelen hocasının tavsiyesiyle Fâtih Sultan Mehmed tarafından saray kütüphanesine hâfız-ı kütüb olarak tayin edildi.

Molla Lutfi, cezasına çarptırıldı ve 25 Rebülâhir 900 (23 Ocak 1495) tarihinde cezası Atmeydanı'nda infaz edilerek naaşı Eyüp'te Defterdar Mahmud Çelebi Mescidi yakınına gömüldü.

Molla Lutfi'nin bir mescitle ilgili olarak düştüğü 885/1480 tarihinden onun Sarı Lutfi Mescidi adıyla tanınan bir cami yaptırdığı, değerli kitaplardan meydana gelen bir kitaplığının olduğu ve İstanbul'da adını taşıyan bir mahallenin bulunduğu bilinmektedir.¹⁵

Sonuç

Tokat'ta doğmuş, bu topraklarda yetişmiş, Tokatlı olarak bilinen, Tokadî, Kazâbâdî, Niksarî... vb. nisbeli, ilmi ve irfanıyla Anadolu'yu aydınlatan, filolog, edip, tabip, fakih, müfessir, muhaddis pek çok âlimin Konya Bölge Müdürlüğü Kütüphanesi'nde astronomi, kelam, fıkıh, edebiyat, tasavvuf, mantık, felsefe ve filoloji alanlarında eserlerinin bulunduğu tespit edilmiştir.

Bazı eserlerin çok sayıda mükerrer nüshaları vardır. Aynı müellifin farklı konularda, farklı eserlerine de rastlanmıştır. Mesela; İshak b. Hasan ez-Zencanî et-Tokadî'nin, *Ziyâu'l-Kulûb fi Şerhi Cilâi'l-Kulûb* isimli esrinin iki adedi şerh olmak üzere toplam 12 nüshası mevcuttur; ayrıca bu müellife ait dört farklı konuda esere rastlanmıştır. Bir eseri de Tokat'ta istinsah edilmiştir.

Tokatlı müelliflerin pek çok eseri medreselerde ders kitabı olarak okunmuş ve

¹⁵ Orhan Şaik Gökay-Şükrü Özen, “Molla Lutfi”, *DİA*, XXX, 255-258.

geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Tokatta bulunan Hisariye Medresesi (bir adet), Kumru Medresesi (iki adet), Mehmed Paşa Medresesi (bir adet)'nde toplam dört eserin istinsah edildiğini görüyoruz. Tokat nisbeli müelliflerin eserlerinin bazıları İstanbul'da bulunan medreselerde de istinsah edilmiştir. Zahiretü'l-Ukbâ isimli Ahî Çelebi Yusuf b. Cüneyd Tokadî'ye ait eser İstanbul'da Ali Paşa Medresesi'nde, 1054 /1644 tarihinde istinsah edilmiştir.

Tokat ilinin, bilhassa Osmanlı döneminde âlimleri ile kendinden bahsettiren bir konuma sahip olduğunu tespit ettiğimiz eserlerin genelde 1672 ile 1832 yılları arasında istinsah edildiğini görüyoruz.

Kütüphanede bulunan eserler, genelde tâlik ve nesih hat ile yazılmış ve aralarında kitap sanatları açısından nefis tezhipli, müzeyyen ciltli, sanat açısından dikkat çekecek eserlere rastlanmamıştır.